

Oyuncaklı uşaqların xarakterini formalaşdırır

Oyuncak uşaqların en sevimli oyuncaqlarıdır. Onlar saatlerla oyuncaklırla vaxt keçirir, təməsda olur, sanki oyuncaklırların "xarakterinə" uyğun olaraq öz kiçik dünyalarını qururlar. Bütün bunları kənardan müşahidə edən böyükler isə onların bu oyuncaqlarını, hərəkətlərini, oyuncaklırlarına qarşı münasibətlərini sadəcə təbəssümle qarşılıyır. Bu təbəssüm bizi uşaqlarımız üçün yeni oyuncaklırla almağa da həvəsləndirir. Biz oyuncaklırları aldiqca, həm də bolbol aldiqca, onlara tələbat da artır. İstehsalçı daha hansı, nə cür oyuncaklırlar uşaqların diqqətini cəlb etməyi düşünür və nəticədə gündən-

güne bu sahədə yeniliklərlə qarşılaşırıq. Qarşılaşdıqca isə fərqiənə varmadan bütün növ oyuncaklırlardan balacılarda olmasını istəyir, alır, alır. İstehsalçı qazanır, bəs istehlakçı? Bu barədə düşünürükümüz?

Oyuncak həm də təriyəedəndir

Əminliklə söyləmək olar ki, oyuncaklırlar uşaqların xarakterini formalaşdırır, həm yaxşı, həm pis mənada. Zaman-zaman bunu uşaqlarda müşahidə edirik. Hətta ailədə qız uşaqları böyük, oğlan uşağı kiçik olanda belə qızların gəlinciklərə oynaması, bəzən oğlan uşağının da onlara birgə bu oyuncaklırlarla oynanması onun sakit, yumşaq təbiəti olması ilə nəticələndir. Oğlanın oyuncak maşını qızların gəlincikini gəzdirmək, onu bağçaya, məktəbə aparıb-getirmək üçün istifadə edildikcə, qız və oğlan övladlar arasında birgə yaşamaq, paylaşmaq, qayğı kimi hissələr formalaşdırır. Bu, məsələnin bir tərefi.

Digər bir faktə nəzər salaq. Uşaqlar üçün aldığımız quraşdırma oyuncaklırlar onların beynlerinin inkişafı üçün əhəmiyyətli olmaqla yanaşı, həm de bacı-qardaş arasında birgə oyun oynamamaqla nəticələndir. Beləliklə də bu, onların yaddaşına hopur və uşaqlar birgə qurmaq, yaratmaq, hemçinin paylaşmaq ruhunda tərbiyə olunurlar.

Qız uşaqlarına aldığımız gəlinciklərin görünüşü, geyimi, saç quşluşu bu uşaqların xarakterinə yansır. Zaman-zaman görürük ki, uşaqlar özlərini onlara bənzətməyə çalışır. Analarından onlar kimi geyinməyi, saçlarının gəlinciklərinin saç kimi hörülməsini və yaxud da açıq saxlanması, qısa, uzun olmasına isteyirlər.

Aldığımız maşın, tapança ilə oğlan uşaqlarının oynamalarını kənardan müşahidə etdikdə görmək olur ki, onlar hər növ maşınla onun

xüsusiyyətinə uyğun davranışa çalışırlar. Məsələn, uşaqlar yüksək, kiçik minik maşınları ilə oyuncak tanklarını sürərkən eyni səs çıxarmırlar. Tank sürəndə daha ucadan, əzəmli səs, yüksək və minik maşınlarını sürəndə isə tamamilə başqa səs çıxarırlar. Deməli, oyuncak həm də uşağın ayrı-ayrı əşyalara münasibətini formalaşdırır.

Sadaladığımız uşaq oyuncaklırların çox az hissəsidir. Digər oyuncaklırlar da var ki, uşaqlar onlara evcil qurur, oynayır, bu oyuncaklırların nə üçün istifadəsinə valideynləri, yaxınları tərəfindən öyrənməklə onları müvafiq şəkildə oynadır və oynamadıqla da nələrsə öyrənirlər. Övladlarımız üçün oyuncak seçərkən bütün bunları düşündüb uşağın yaşıni da nəzəre almaq, elə oyuncaklırlar seçimək lazımdır ki, onların böyüməsində əhəmiyyəti olsun.

Oyuncak seçimində bəzən yanılırız

Yanılırıq, həm də çox yanılırıq. Bu, o qədər əhəmiyyətli məsələdir ki, oyuncak seçimən, alarkən, necə deyərlər, min ölçüb, bir biçmək lazımdır. Çünkü hər bir oyuncaklı uşaqlara almaq olmaz. Ən birinci, bir xeyli vəsait xərcədiyimiz oyuncaklırların keyfiyyətinə fikir verilməlidir. Daha sonra isə onun uşaqlarımıza necə təsir etməsi haqqında düşünməliyik. İndi istehsalçılar hər gün məhsulları arasına yeniliklər əlavə edir. Daha nə istehsal edim,

maraqlı, celbedici olsun,- deyə düşünür və ele oyuncaklırlar istehsal edib bazarlara çıxarırlar ki, bunlar uşaqların psixologiyasını məhv etmək gücünə malik olur. Hansısa vəhşi heyvanın qorxuc göruntüsü və səsi eks olunan oyuncaklırlar, çox pis təsir bağışlayan gəlinciklər, təbii ki, uşaqları zaman-zaman psixologiyi gərginliklə üz-üzə qoyur. Lakin biz bunu hiss etmirik.

Yaxın qohumlardan birində qonaq olarkən bir hadisənin şahidi oldum. 2-3 yaşında olan uşaq ağlıyır, ana gətirib oyuncaklırları töküր qarşısına ki, uşaq onlara başını qatsın. Bu dəfə uşaq daha çox ağlamağa başlayır. Ana hırsınır. Uşaqdan nə istədiyini soruşur. Sanki bu hələ cümlə qurmağı bacarmayan uşaq dil açıb nə istədiyini anasına anladacaqmış... Nə isə, ana hırsınır, uşaq ağlıyır. Məsələyə qarışmalı oldum. Uşaqla oynamamağa başladım. Oyuncaklırları bir-bir ona təqdim edərkən gördüm ki, bu uşaq gəlinciklərdən birini ona tərəf uzatıqdə daha möhkəm ağlamağa başladı. Hiss etdim ki, uşaq həmin gəlincikdən qorxur. Onu gizlətdim, oyuna davam etdim. Bir az sonra uşağın qəhqehezi otaqla bir idi.

Sonra uşağın anasına məsləhət bildim ki, həmin oyuncağı, ümumiyyətə, bir dəha ona göstərməsin və ona oxşar oyuncığı əsla almasın. Həm də məsləhət bildim ki, oyuncak seçimində diqqəti olsun. Çünkü uşaqlar oyuncaklırlarla oynaya-oynaya böyüyürələr. Onlarda oyuncaklırlar xarakterlər formalaşdırır. Uşaqlarda aqressiyalar, qışqırmalar, əsəbilik, qəddarlıq, kobudluq-hamisi oyuncaklırların onlarda zamanla yaratdığı xarakterlərdir.

İndi mağazalarda oyuncaklırlar var ki, əsla alınmamalıdır. Çünkü onlara baxanda böyük adam qorxur. Bəs uşaq necə, qorxmaz? Həmin oyuncaklırlar nəinki alınmalı, valideynlər onların istehsalçılarını güñahlandırmalı, onlardan hesabat istəməlidirlər. Bir sözə, oyuncak seçimini hazırla ən həssas məsələdir. Doğru seçimləyən oyuncak uşaqlarımızın əyləncəsinə yox, onların psixologiyasına zərbəyə çevirilir.

Cizgi filmlərinin oyuncak seçimində rolü

Valideynlər var ki, uşağı sakitləşdirmək, necə deyərlər, başından edib çoxseriyali filmlərə baxmaq, ev işləri ilə məşğul olmaq üçün te-

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkışafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkışafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "uşaq və gənclərin fiziki və mənəvi inkışafı" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

levizoru açıb çizgi filmləri nümayiş etdirən kanalları tapır və uşağı qoyur onun önüne ki, səsi çıxmasın. Uşaqsa saatlarla həmin çizgi filmlərə baxmalı olur. Elə buradaca da onun xarakteri formalaşmaya başlayır.

Biz tez-tez uşaqlar arasında oyuncaklırlarla, bacı-qardaşları ilə kobud şəkildə rəftar edənlərə rast gəlirik. Sonra bağça müəllimi həmin uşaqın yoldaşlarına qarşı kobud davranışması barendə bize məlumat verir. Biz ne edirik, onu bir az danlıyırıq, bitir. Daha sonra isə övladımız məktəbə-birinci sinfə yollanır. Yenə sinif müəllimi onun uşaq larla düzgün rəftar etmədiyini söyləyir. Düşünürük ki, bu uşaqın xarakteri belədir də. Yenə də başlayırıq onu danlamağa. Lakin düşünmürük ki, axı bu uşaq nə üçün belə olub. Düşünmürük ki, bu uşaq bu vəziyyətə biz özümüz gətirib çıxarımış. Ona yaşına, anlayışına uy-

ğun olmayan çizgi filmləri təqdim etmək, uşaqın psixologiyasını tar-mar etmişik.

Bunları dərk etmədiyimiz üçün artıq uşaqımız oyuncaklırlarını da özləri seçir. Cizgi filmlərindəki oxşamaq istədikləri qəhrəmanları oyuncaklırlarını almağımızı isteyirlər. Bu dəfə biz yenə onların məhvini doğru yenidən yola çıxırıq və həmin oyuncaklırları alırıq. Beləliklə, cizgi filmlərinə baxdıqları zaman övladlarımızın alt sürüruna yerləşmiş mənfi obrazların oyuncaklırlarını onların ellərinə verməklə tamamilə ona bənzəməsinə şərait yaradırıq.

Bu cür uşaqların evdə, bağçada, məktəbdə, həyətdə yaşıdları arasında aqressiv hərəkətləri hələ də bize çatır ki, çatır. Lakin o, böyük. Həm də qəddarlıqla, kobudluqla. Bir də baxırıq ki, uşaqımız artıq böyük oğlandır. Lakin hər gün yaşıdları ilə dalaşır, gelir, hər gün ondan gileyər, şikayətlər gelir. Biz ne deyirik: bu, uşaqlıqlandan belədir. Başlayırıq yenə onu danlamağa. Lakin danlanmalı uşaq deyil. Biz valideynlərik. Onun bu cür xarakterə malik olmasında günahkar bizik. Bunun üçün özümüzü danlamalı, günahkar hesab etməliyik, növbəti dəfə belə səhvlərə yol vermək üçün...

Bu gün əyləndirən oyuncaklırlar sabahın faciəsi ola bilər

Bunu bir daha unutmamalıq ki, bu gün düşünmədən, götür-qoy etmədən, övladımızın psixoloji vəziyyətini, yaşıni, dərkətmə qabiliyyətini fikirləşmədən alındığımız oyuncaklırlar sabah onların da, bizim də faciəmiz ola bilər.

Birinci, uşaqlara çox oyuncak almaq ümumiyyətə, düzgün deyil. Bunu bir valideyn kimi dərk edib qohumlara, yaxınlara da demək lazımdır ki, mənim uşaqımı çox oyuncak almayıñ. Çox oyuncak uşaqın fikrini haçalayıır. O, bilmir ki, oyluq cəsəndən hansı şəkildə qurşun. Oyuncaklırlar arasında seçim edərkən beyni yorulur, onları bir-birinə qarışdırır. Bəzən hırsınır, lakin biz bunu kənardan görə bilmirik. Daha doğrusu, çox halda görməyə vaxt tapa bilmirik.

Uşaqımıza oyuncak seçərək onlara sadə, anlımlı, keyfiyyətli oyuncaklırlar alınmalıdır. Əks təqdirde, en birincisi onların sağlamlığı təhlükə altına düşər. Daha sonra isə zamanla psixoloji vəziyyətdən qüsurlar yaranılar. Bütün bunların qarşısının vaxtında alınma şərtlərindən biri də uşaqla valideyn arasında yaxın təmasın olmasıdır. Valideyn övladına vaxt ayırmalı, onunla birlikdə oyuncaklırlarla oynamalı, uşaqın hansı oyuncaklırlarla da haçox meylli olduğunu müşahidə etməlidir. Əger uşaqda qəddarlıq, kobudluq ehtiva edən oyuncaklırlar meyl aşkar edərsə, onu zaman-zaman doğru olan istiqamətə yöneltməlidir. Bu, uşaq kiçik olarkən asan olur. Lakin o, bir qədər böyüdükdən, artıq psixologiyası zədələndikdən sonra mümkün olmur.

Hər bir valideyn övladlarını mindən eziyyətlə böyüdüür, onların təlim-tərbiyəsinin düzgün olması birinci arzusudur. Lakin bunu da bilmək vacibdir ki, uşaqlar bizim əsərlərimizdir. Sanki bir rəsm əsəri kimidirlər. Hansı rənglərdən istifadə etək, çəkəcəyimiz rəsmde yalnız o rənglər olacaqdır. Hansı mənzərəni çəkmək istəsek, rəsmi sonunda həmin mənzərə ilə qarşılaşacaqıq. Buna görə də uşaqları bu gün onları bütün mənalarda əyləndirən, sabah isə təhlükə ilə üz-üzə qoyan, həyatlarının faciəsinə çevrilən oyuncaklırlardan uzaq tutmalyıq.

Bəli, hər bir valideyn o zaman rahat olur ki, övladlarını xoşbəxt görür. Xoşbəxtlik nedir? Düzgün tərbiye, sağlam bədən və ruh, təhsil, cəmiyyətdə qazanılan mövqə. Bütün bunların təməli isə evlərimizdə, həm də bizim iştirakımızla qoyulur. Bu məsələdə iki cür iştirakçıyıq. Bir hadisələrin düz içərisində, bir də hadisələri kənardan izleyən şəxs kimi. Bu qədər sadə. Düşünürəm ki, bir valideyn üçün hansının en doğrudunu anlamaq heç də çətin deyil...

Mətanət Məmmədova